

КОНВЕНЦІОНАЛЬНІ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА.

У статті аналізується проблема соціологічної концептуалізації конвенціональних практик як джерела та ресурсу соціальної солідарності, толерантності та ненасильницьких комунікацій..

Ключові слова: соціальна конвенція, конвенціональні практики, соціальна солідарність, толерантність, ненасильницькі комунікації.

В статье анализируется проблема социологической концептуализации конвенциональных практик как источника и ресурса социальной солидарности, толерантности и ненасильственных коммуникаций.

Ключевые слова: социальная конвенция, конвенциональные практики, социальная солидарность, толерантность, ненасильственные коммуникации.

The paper dedicated to sociological conceptualization of the conventional practices which are important recourse for the development of social solidarity, tolerance and non-violent communications.

Keywords; social convention, conventional practice, social solidarity, tolerance, non-violent communications

Актуальність теми. Сучасні трансформаційні процеси є тією онтологічною підставою, що спонукає вчених на дослідження чинників, які 1) перетворюють базові тенденції розвитку систем дій соціальних суб'єктів у специфічну мережу непередбачених подій, 2) формують ситуації тривожності, атмосферу постійної соціальної напруги і страхів. Вкрай суперечливі соціальні зміни початку ХХІ століття у економічній сфері (сучасна економічна і фінансова криза), у сфері політичного життя (криза моделей ліберально-демократичного та соціал-демократичного соціального устрою та управління), у сфері соціокультурних процесів (криза ідеології мультикультуралізму) засвідчують про актуальність пошуку нових шляхів гуманізації суспільного життя..

Зазначені зміни накладаються на досить стійку, значною мірою ще традиційну систему організації суспільного життя, яка склалася у другій половині ХХ століття, і яка зараз доволі типово сприймається в цілком певних геоцивілізаційних координатах «центру», «напівпериферії» та «периферії» глобалізованого людства [1,с.305-320]. Вочевидь, що в сучасних умовах поглиблення суперечностей глобальної стратифікації інтенсивно формуються нові «якості» суспільного життя. Доцільно відзначити, що у соціологічних працях, виданих у кінці ХХ початку ХХІ століття вченими справедливо звертається увага на те, що в сучасних суспільствах постійно знижується рівень міжособистісної довіри, міжкласової та міжрелігійної толерантності, суттєво зростає потенціал конфронтаційності, політичних, етнічних та релігійних непорозумінь та конфліктів.

Це стосується не лише процесів глобального масштабу. Значною мірою зазначені процеси мають аналогічні прояви в українському суспільстві. Саме тому пошуки «інструментів», суспільних сил, які б могли протистояти, або хоч трохи знижувати вплив конфронтаційних «сюжетів» на суспільну свідомість, реакції та поведінку, є актуальним завданням для соціальних наук. Приймаючи до уваги зазначену обставину, **метою** даної статті є наукове обґрунтування можливостей здійснення соціологічної концептуалізації конвенціональних практик як джерела та ресурсу соціальної солідарності і толерантності та ненасильницьких комунікацій.

Вочевидь, що теоретичний підхід до сучасної наукової розробки означеної проблематики потребує аналітичного дослідження категоріального комплексу базових

понять. Тому, приймаючи до уваги вже опубліковані нами праці [2], доцільно вказати на наступне.

По-перше, у межах теоретичних розробок, які відчутно зросли в останні роки в Україні, вимальовується досить проста, але не безпідставна схема аналізу ключових понять, визначення яких має певну евристику і може у подальшому сформувати методологічні підстави формулювання конкретних пропозицій щодо здійснення гуманістично орієнтованих соціальних, політичних і економічних взаємодій. До кола таких понять необхідно віднести такі поняття, як «соціальна взаємодія», «толерантність», «спорідненість», «ненасилля», «довіра», а також «антагонізм», «соціальний конфлікт», «конфронтація». Визначення і уточнення змісту даних понять, на наш погляд, є важливим теоретичним завданням, тому що у новітньому інформаційному просторі серед фахівців поширені доволі різні концептуальні тлумачення змісту цих понять.

По-друге, наукове дослідження специфіки конвенціональних практик має не лише теоретичне, але і практичне значення. Адже цілком прагматичні заклики різних політичних сил до «соборності», «злагоди», «солідаризму», «солідарності» завжди виникають і формуються на підставах емоційного і когнітивного визнання людьми певних «основоположних норм» соціального консенсусу (за визначенням Ю. Габермаса), навколо яких формується специфічний соціальний простір простір погоджуваності, взаєморозуміння, взаємовизнання. Саме у межах даного простору виникають процеси типізації, габітуалізації та інституціоналізації соціальних дій.

По-третє, для подальших досліджень умов виникнення конвенціональних практик важливо також відмітити тематику *толерантності*, аналіз якої має велике значення для вивчення показників стану і меж розповсюдження толерантних відносин у суспільстві. Як відомо, толерантність, її стан, її рівень не є стабільною і незмінною («вродженою») характерною рисою будь-якого етносу. Саме тому виникає необхідність постійного врахування тієї значущої обставини, що об'єктивні суспільно-історичні, економічні, політичні, навіть інформаційні і глобалізаційні умови суттєво впливають на «середній», або оптимальний рівень суспільної толерантності. Вивчення сили і масштабу впливів цих умов на зниження, або підвищення толерантності, зокрема, в українському суспільстві може дати дуже цікаву та корисну для соціологів нову інформацію. Вочевидь продуктивними можуть бути дослідження стану толерантного ставлення, принаймні, відносно чотирьох конфліктогенних сфер суспільного життя. Це, 1) сфера політичних відносин; 2) сфера міжрелігійних та міжконфесійних відносин; 3) сфера міжетнічних відносин, і, 4) сфера міжкласових відносин. Це, дійсно, найбільш виразні лакуни суспільних взаємин, які більш за все потребують ненасильницького регулювання, залагодження, терпимості та солідаризації. Доцільно зазначити, що більшість дослідників розуміють толерантність як терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв та вірувань. 28 сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО у 1995 році прийняла Декларацію щодо принципів толерантності, серед яких найважливішими є повага, прийняття та розуміння інших культур, спільнот, рухів, поведінки людей різних рас, етносів, вірувань, вікових та гендерних спільнот. Сучасна солідарна, інтегрована держава не може існувати без певного рівня толерантного ставлення до сучасних проявів соціокультурного багатоманіття. Водночас, важливо вказати, що завжди необхідно розуміти, що толерантність у суспільстві існує у різних «дозах» і її надлишок може бути проявом байдужості, покірливості і хворобливої апологетики «іншості». «Стокгольмський синдром» є унікальною психологічною реакцією на неможливість супротиву і показовим прикладом толерантності, яка є шкідливою, негативною ознакою специфічного типу солідаризму зі злом, тобто соціальна і психологічна толерантність не може бути безмежною, бо вона у такому вигляді загрожує особистій автентичності. Зріла людина завжди повинна мати здатність оцінювати поведінку окремих осіб, якості окремих спільнот на підставі певної системи цінностей, тобто толерантність не означає примирення з соціальним злом, несправедливістю, відмову від власних переконань. Ми повинні враховувати те, що не можна наділяти толерантність силою всепроникнення. Дійсно в останні роки із закликами до толерантності ми стикаємось на кожному кроці. Але у рішенні

реальних проблем це нічого не додає, хоча відповідну ідеологію – ідеологію толерантності – формує. Проте, як кожна ідеологія, ідеологія толерантності нічого не прояснює, вона маскує, відволікає, скриває. В результаті цей ярлик «толерантне» виступає нагородою тому, що в дійсності таким не є і бути не може: політична коректність, релігійна індиферентність, моральний нігілізм, правовий релятивізм і т. і. Як пише сучасний російський дослідник: «Ідеологізована толерантність нав'язує людям сумнівні орієнтири і погляди, небезпечне благодушшя, деформує координати його життєвого світу. Саме ідеологи толерантності несуть сьогодні головну відповідальність за підриг довіри до конкуренції, яка є аналогом природного відбору у суспільстві. Без конкуренції суспільне життя, а також і комунікаційно-толерантність замирає» [3, с.415].

По-четверте, в тематиці соціальної конвенціоналізації є доволі складні для теоретичного розгляду питання. Це, перш за все, питання рівнів конвенціональності. На наш погляд, необхідно диференційовано розглядати, як ментальний і інституціональний рівні. Дійсно, сам феномен конвенціональності виявляється неоднозначно у різних соціокультурних системах і різним є його вплив на структурування комунікативного середовища. Саме відтворення конвенціональних практик здійснюється спочатку ментально (символічно), а у подальшому набуває інституціональних форм; намагання і взаємні інтереси сторін формалізується у вигляді певних документів, текстів, які повинні пройти процедуру легітимації (ратифікації). Основними видами конвенційних документів є Декларації і Контракти, які розрізняються розміром обов'язковості і рівнем примусовості. Сучасна соціальна практика домовленостей і погоджень стала настільки складною, що викликала появу багаточисельних спеціалістів і, навіть, спеціальних професійних груп. Уся ця сфера суспільної діяльності входить зараз в площину трансакційних витрат, які досить дорого коштують суспільству, але глобалізаційні виклики потребують враховувати ці особливості інституціоналізації конвенційних практик. Слід також враховувати, що конвенціональність досягається діяльністю різних суб'єктів, а також відтворюється в певній соціальній системі на основі складного застосування, відзначених Ю. Габермасом, спеціалізованих технологій «залучення інших»[4, с.186-219]. Відповідно, є погодженість групова (етнічна, релігійна, конфесійна, професійна), яка забезпечує спорідненість, особливо тісну комунікацію. Доцільно також вказати на існування конвенціональних практик елітної (експертної) спільноти, які формується на підставі раціонального вибору, наукових знань, об'єктивної інформації. Наприклад, Болонська Конвенція є результатом серйозного аналізу і практичної роботи експертів, професійних фахівців, але складена вона таким чином, щоб була зрозумілою як для спеціалістів, так і для усіх зацікавлених громадян.

Висновки. 1. Подальше наукове обґрунтування можливостей здійснення соціологічної концептуалізації конвенціональних практик як джерела та ресурсу соціальної солідарності і толерантності потребує посилення уваги соціологів до проблеми неасиметричних комунікацій. 2. З'ясування специфіки інтегративного потенціалу конвенціональних практик загалом передбачає подальший розвиток міждисциплінарних досліджень шляхів гуманізації сучасного суспільного життя.

Література

1. Валлерстайн І. Кінець знаомого мира: соціологія ХХІ века / І.Валлерстайн - М.: Логос, 2004. – 368с.
2. Судакова В.Н. Конвенціональні тенденції в процесах інституціоналізації комунікативних практик / В.Н.Судакова // Вісник Одеського національного університету.- 2008.- Т.13,- Вип 3.: Соціологія і політичні науки.- С. 14-21.
3. Гречко П.К. Различия: от терпимости к культуре толерантности / П.К. Гречко.- М.: Изд-во РУДН.- 2006.- 515 с.
4. Габермас Ю. Залучення іншого. Студії з політичної теорії /Ю.Габермас.- Львів:Астролябія- 2006. - 416 с.